

עמודי עולם

סקירה היסטורית מקיפה
על "בית עקד הספרים"
של הרה"ק רבי נחום בער'ניו זצוק"ל

ספר עם 'דף שער' שיוצר במיוחד לבית עקד ספרייתו של הרנ"ב, מוטבע בחותמת "מנחת שיי"

הרה"ג זושא דינקלס

'בית עקד הספרים' של הרה"ק רבי נחום בער'ניו וצוק"ל

חדב"נ מרן אדמוה"ז מסאדיגורא זי"ע

ברוך שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה, להרחבת משכן הקלויז בסייעתא דשמיא, "עתה הרחיב ה' לנו" בהתווסף ספסלי בי מדרשא, להרחיב גבולי הקדושה. ובחזא מחתא, עם הרחבת משכן הקלויז יגדל בע"ה "אוצר הספרים – ויינרעב" אשר קובע מקום של כבוד בקלויז קדישא הדין; הלא הוא 'בית עקד ספרים מן הגדולים' והמפוארים בעי"ת ביתר ת"ו, 'בית מלא ספרים' מלא מזן אל זן ברבבות ספרי קודש מכל מקצועות התורה הק', וכל מבקש תורה וחכמה יעלה ויבוא אל הקלויז למצוא מבוקשו באור הספרים העשיר הענק.

ובעמדנו לעת הזאת, לקראת הרחבת אוצר הספרים בתוספת אחר תוספת, אמרנו הנה נבוא במגלת ספר לסקור תולדותיו של אוצר הספרים ההיסטורי, 'בית עקד הספרים' של הרה"ק רבי נחום בער'ניו וצוק"ל, חדב"נ מרן אדמוה"ז מסאדיגורא זי"ע, אשר פקע שמיה בקרב חוקרי העתים כאחד המיוחד בין אוצרות-הספרים בזמנו, ולמרבה הפלא טרם נחקר די הצורך, וגם אנשי שלומינו יודעי העתים טרם באו בכתובים אודות בית עקד הספרים הלזה, כי אם זעיר פה זעיר שם. ובכן עתה הזמן גרמא לקבוע מקום בקובץ נכבד זה, לסקירת בית עקד הספרים של הרה"ק רבי נחום בער'ניו זי"ע, על תוכנו העשיר, קורותיו ודברי ימיו.

תולדותיהם של צדיקים

הרה"ק רבי מנחם נחום דובער פרידמאן וצוק"ל מסאדיגורא, בן הרה"ק רבי שלום יוסף זי"ע בנו בכורו של מרן הסבא קדישא מרוז'ין זי"ע, נולד בשנת תר"ד בסאדיגורא. עם הסתלקות זקנו הם"ק מרוז'ין בג' חשון תרי"א, והסתלקות אביו הק' בשלהי אותה שנה – בי"א אלול תרי"א, והוא כבן שבע שנים, נתגדל אצל אחיו הגדול הרה"ק רבי יצחק מביאהוש זי"ע. בהגיעו לפרקו [בשנת תרי"ח], נשא את בת דודו אדמוה"ז הרה"ק רבי אברהם יעקב מסאדיגורא זי"ע, הרבנית מרת פערל ע"ה. שם, בחצר הקודש בסאדיגורא, ישב רבי נחום בער'ניו כל ימיו על התורה ועל העבודה, כשהוא סמוך על שולחן חותנו ומסתופף בצל קדשו. ובשבתו בחצר הקודש של חותנו, השפיע והדריך בחכמתו רבים מהחסידים אשר התקרבו אליו.

רבי נחום בער'ניו הסתלק לב"ע בעיר ווינה, שם שהה לרגל טיפול רפואי, ביום כ"ז מנחם אב תרמ"ג, בעודו במיטב שנותיו – כבן שבע ושלשים שנה, כשבועיים לפני הסתלקותו של חותנו הרה"ק ר' אברהם יעקב מסאדיגורא זי"ע, שנלב"ע ביום י"א אלול תרמ"ג לפ"ק^א.

בית עקד הספרים

רבי נחום בער'ניו נודע בחיבתו המרובה לספרים וכתבי-יד, וכל ספר וכת"י שהתגלגל לידו היה משמרו בחיבה מרובה וכונסו על בית גניו. במהלך השנים, הצטברו תחת ידו ספרים הרבה, וביניהם ספרים וכת"י נדירים ויקרי המציאות, וכך עלה בידו לכוון במעון קדשו אשר בחצר הקודש סאדיגורא בית עקד ספרים, אשר יצא שמו כאחת הספריות הפרטיות הגדולות והנדירות בזמנו. בין היתר, היו לו בבית עקד הספרים כתבי-יד מגדולי הדורות^ב, לצד ספרי ראשונים ואחרונים, מאשר רכש מכספו בנוסף על מה שהיו לו מירושת אבותיו^ג.

כך נכתב בגיליון 'קול מחזיקי הדת' (קראקא תרמ"ג ג'ליון כ"ג, הובא בספר אגרות הרה"ק מרוז'ין ובניו שם), במאמר שהתפרסם עם הסתלקותו של רבי נחום בער'ניו:

'אבל כבר.... כי בא בנבולנו אבל כבר לצדיקים וחסידים לנבירים ולנגידים ולומדים השרידים כי שודר מראשותינו אבן יקרה אין ערוך אליה הוא הרב הצדיק הקדוש שושילתא דדהבא

א. ראה תולדותיו בהרחבה: 'קובץ תפארת ישראל' (גליון ד, עמ' 21-16) 'נר ישראל' (ח"ג, בני ברק תש"ן עמ' 4, מהדורת תשנ"ט עמ' רכט). 'אגרות הרה"ק מרוז'ין ובניו' (למשב"ק ר' דוב רבינוביץ, ירושלים תשס"ג, ח"א פתוחי חותם פ"ב עמ' קעא). על חתונתו ראה 'אנציקלופדיה רינה וישועה' (ח"ב עמ' קסא-קעא).

דברי הערכה עליו נדפסו בקונטרס 'דובב שפתי ישנים', מאת רבי יחיאל מיכל היבנר, שנדפס בסוף ספרו 'שו"ת הד"ר'. ויצא לאור בפרעמישלא בשנת תרנ"ח. 'אבל כבר' (טשרנוביץ תרמ"ג) - הספד עליו ועל חותנו אדמוה"ז מסאדיגורא זי"ע, מאת רבי דוד סג"ל - שהיה משמשו בקודש, [בספר לא נזכר שמו של המחבר אלא ברמז: הו"ד]. 'אלון בכות' (טשרנוביץ תרמ"ד) הספד על אדמוה"ז מסאדיגורא וחתנו הרה"ק רבי נחום בער'ניו, להגאון רבי חיים אברהם דייטשמן רבינוביץ אבד"ק ווארטיזשען וסאראק במדינת רוסיה בעל 'שמועות טובות' ו'רוזין דאורייתא'. וכן הגאון מברודי רבי אברהם מנחם הלוי שטיינברג זצ"ל בעל 'מחנה אברהם', כתב בתשובה [עודנה בכתב יד אצל נכדו, מוזכר במבוא לשו"ת מחנה אברהם ח"ב תשכ"ד] אל גיסו הגאון מסטאניסלב בשנת תרמ"ג: 'ראשי כל עמי ולבי עזבני מפטירת הרה"צ רבי נחום בער מסדיגורה זצ"ל (בנו של הה"צ רבי שלום יוסף זצ"ל בכור הבנים של הצדיק מרוז'ין זי"ע) ולהבח"ל אשר (חותנו) אדמו"ר קודש הקדשים מסדיגורה ד' יאריך ימיו מוטל על ערש דווי...!'

ב. ראה על זה להלן.

ג. ראה עוד: 'מנחת שלמה' (דובער וואכשטיין, ווינה תרע"ב, ראה להלן לגבי ספר זה) 'גוילים' (הברמן אברהם מאיר, עמ' ק-קב). נפתלי בן-מנחם (אשרת בספר שנה לחקר הספר העברי א, ירושלים תשי"ט, עמ' 413-396) 'כתבי-יד מספרייתו של רבי נחום דובער פרידמן מסאדיגורה'. יצחק יודיליב (קונטרס 'אשה חכמת לב' ירושלים תשע"א, עמ' 144-135) 'רבי נחום דובער פרידמן מסאדיגורה וספרייתו'. [ציין לזה אליעזר יהודה בראדט, ישרון כד עמ' תע].

ספיר גזרתו מו"ה נחום דוב פריעדמאן ז"ל חתנא דבי נשיאה הצדיק הקדוש מו"ה אברהם יעקב מסאדאגורא וכו', כל יודעיו יעידו עליו, כי עסק הרבה בתורה ובכל תושי' התגלע, וידיו רב לו בש"ס ופוסקים ויעש חיל ושם כשם הגדולים, מהולל קראוהו רבבות אלפי ישראל בצדקותו ונדבתו, והוד פניו כפני בן מלכים ורוזנים, אף הראה עוז ימינו דבר נבירות וחזן ערכו 'בבית עקד הספרים' אשר אסף וקבץ זה עשרים שנה, והרבה לפזר על ספרים יקרי ערך עתיקי יומין מבית גנזי מטמונים הון יקר עתק'.

חותמו אמת

רבי נחום בער'ניו נהג לרשום את שמו בספריו בדרך מיוחדת. ובנוסף לחותמת ובה שמו (בלשון הקודש ובשפה הגרמנית), שבמכרזה ציור של אריה, היו לו עוד שלוש סוגי חותמות שבהם ציין מהיכן הגיעו ספרים אלו לידי: א. "נחלת אבות" – ספרים שירש מבית אבותיו. ב. "מנחת שי" – ספרים שהביאו לו אנשי שלומו במתנה^ד. ג. "קנין כספי" – ספרים שרכש בכספו^ה.

ד. באגרות הרה"ק מרוז'ין ובניו (שם) כתב: נראה שהרה"ק רבי נחום בער'ניו היה גם נוהג לרשום בהספר את שמות אנשי שלומו שהביאו לו הספר למזכרת ראה ספר 'צפנת פענח' אשר החתים על הספר 'מנחת שי' רשם בכת"י מעבר לדרך על הספר: אלקנה בן בילא, נתן זה הספר לזכרון ז' רבקה בת רעכיל, בתה עלקא גיטיל, בנו יוסף שלמה, בתו שרה, בתו מינדיל, בתו ליפשא, בנה אפרים'.

ה. הברמן (שם עמ' קב) מוסיף: 'היה באוצר ספריו גם מדור קטן של ספרים מתנות גרים שבאו לחותנו לבקש תיקון לנשמתם.

אלה סימן בכתב יד, ורשם עליהם 'מתנת גר'.

וכן מובא בגליון 'בחצר הקודש' [סקווירא תשסט גליון ג] בסיקור ביקורו של כ"ק האדמו"ר מקופיטשניץ שליט"א אצל כ"ק אדמו"ר מסקווירא שליט"א, כשדיברו על בית עקד הספרים הזה בתו"ד: "האדמו"ר מקופיטשניץ: איך האב געהערט זאגן איש מפי איש אז ער האט געהאט א זיגל 'מתנת גרים'. איך ווייס נישט צי ס'איז אמת אבער אזוי האב איך געהערט א שמועה, אז דאס וואס ער האט באקומען פון גרים האט ער עקסטער פארצייכנט. איך ווייס נישט קיין פשט פון דעם. אדמו"ר שליט"א [מסקווירא]: אין יענע תקופה זענען געווען אזויפיל גרים? האדמו"ר מקופיטשניץ: יא, דאס ווייס איך אז ס'זענען געווען גרים. איך האב דאס געהערט פונעם פטער זצ"ל אויך, אז ס'געווען אזעלכע וואס זענען געווארן גרים און זיי זענען נאכדעם געווען געהעריגע חסידים.

האט ער דאס עקסטער פארצייכנט... אדמו"ר שליט"א [מסקווירא]: ס'איז א חידוש, ווייל אזוי נאכדעם מאכט מען דאך נישט קיין חילוקים. צי ער האט דאס אפשר געהאלטן פאר א "חשיבות"...

ספר כזה אכן נמצא בספרייה הלאומית בירושלים: בשער הספר 'ערוגת הבושם', פירוש לשיר השירים מאת רבי משה אוסטרר, זאלקווא תק"ה, ישנה חותמת 'נחום דובער פרידמאן' והחותמת 'מנחת שי', ובנוסף לזה נרשם בראש השער, מעל המסגרת בכתב יד, 'מנחת גר, נחום דובער פרידמן'.

על חלק מהספרים לפעמים היה גם מדביק מדבקה נאה עם הכיתוב של 'אוצר הספרים של מו"ה נחום דוב פרידמאן במאדאגורא'.

רשימות הספרים שהיה מפרסם

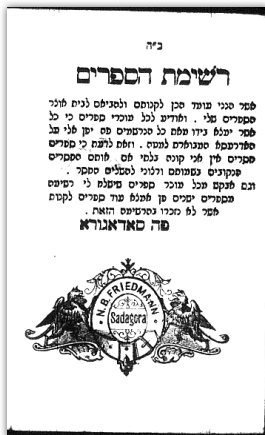
כאמור, חלק מספריו היו קונה בעצמו, ורשם עליהם 'קנין כספי'. ובכן, בכדי להגיע לכל אותם הספרים שחסרו לו ושאיזושהי נפשו אליהם, נהג להדפיס מפעם לפעם רשימות של ספרים אותם שביקש להשיג בכדי להוסיף לאוצרו הגדול, והיה שולח רשימות אלו למוכרי ספרים. בבית המדרש לרבנים בניו-יורק "שמורה אחת מהרשימות הללו", המונה שמונה דפים, ובהם רשימה של כ-150 ספרים. וכה כתוב שם:

'רשימת הספרים'

אשר הנני עומד הכן לקנותם ולהביאם לבית אוצר הספרים שלי. ואודיע לכל מוכרי ספרים, כי כל אשר ימצא בידו מאת כל הנרשמים פה, יפן אלי על האדרעסא המבוארת למטה. וזאת לדעת, כי ספרים חסרים אין אני קונה, בלתי אם אותם הספרים הנקובים בשמותם, ורצוני להשלים החסר.

וגם אבקש מכל מוכר ספרים, שישלח לי רשימה מספרים ישנים, פן אמצא עוד ספרים לקנות אשר לא נזכרו בהרשימה הזאת.

פה מאדאגורא

הטיפול בספרים ובשמירתם

על הספרים שמר רבי נחום בער'ניו כעל כל הון, וטיפל בספריו בתשומת לב רבה, ורבות השקיע בשלימותן והידורן. חלק מכתבי היד שברשותו הועתקו במיוחד עבורו, על ידי סופרים

- ו. ראה בספר 'אבל כבד' (הנ"ל, עמ' י): 'הצדיק רבי נחום דוב העשיר מדי שנה בשנה בית עקד הספרים שלו, על יד על יד קנה לו ספרים יקרים במיטב כספו, ומחיר ספריו אשר העשיר עולה בערך חמשים אלף שקל כסף'.
- ז. ראה במכתבים לר' שלמה בובר, להלן.
- ח. העתק ממנו נמצא בספרייה הלאומית בירושלים.
- ט. י. יודליב (שם) העיד, כי ראה באוסף פרטי עוד רשימה כזאת, כתובה על גבי דף פוליו, ופותחת בבקשה: 'מי שיש לו מאלו הספרים יפן אלי...'. באותה רשימה מופיעים למעלה ממאתיים ספרים.

וכן כתב גם בן מנחם (ארשת שם), שראה רשימה כזאת, בה נכתב: 'מי שיש לו מאלו הספרים כולם או מקצתם, יפן אלי, ויכתוב לי המקחים האחרונים... גם זאת לדעת, כי ספרים חסרים אין אני קונה, וזולת אותן אשר אוכל להשלים החסרונות בספרי חסר אשר לי. וגם מי שנמצא אצלו רשימת ספרים הנדפסים מבבילטיעק... וגם מי שיש לו חיבור כעין מלאכת שה"ג, או כמו סדר הדורות, שפתי ישינים, ימחול להודיע לי'.

מיוחדים, בכתב יד נהדר'. וכן הכריכות של הספרים בספרייתו היו מיוחדות לו, והתאפיינו בסגנון אחד: כריכות בד בצבע שחור, ומסביב לשולי הכריכה מסגרת עשויה קישוטים בצבע זהב. הכריכות של רבי נחום בער'ניו כה אופייניות, עד שהרגיל בהן יוהא את ספריו מבחוץ, עוד לפני שפתח את הספר".

עותקים פגומים של ספרי דפוס שהיו בבית עקד הספרים, שחסרו בהם דפים, הושלמו בכתב יד בכתיבה קליגרפית.

באופן מיוחד ובמסירות רבה השלים רבי נחום בער'ניו שערים של ספרים שהיו חסרים בעותקים שלו. ודוגמה יפה לספר כזה: עותק של שאלות ותשובות רבי שלמה הכהן (מהרש"ד), בשלושה

י. בן מנחם, (שם עמ' 396). ואגב אורחא, מן העניין להעתיק נוסח 'יודי ובקשה מרבי נחום דוב בער מסאדיגורא', אשר נרשמה בשער הספר 'מעשה חושב' על כוונת המצוות לרבי אברהם אזולאי בכת"י, שנכתב בסאדיגורא בשנת תרכ"ו ע"י אחד המסתופפים בצל הקודש, רבי שואל בן רחל, וניתן לרבי נחום בער'ניו כ'מנחת שי'. וזה נוסח הווידוי והבקשה:

מה אני שפל ונבזה.

נבער מדעת ובאפס מזמה.

חכמה ובינה ודעת ומדע אין בי.

מה אני ומה חיי רמה ותולעה.

נח לי שלא נבראתי משנבראתי.

חטאתי בשוגג ובמזיד.

ועברתי על כמה עונות חמורות.

מר לי מר מה אעשה כי אבוא אל שכרי.

דבר אין בפי ובלשונו אין מילה.

ובמרה אוכל למצא כפר וחמלה.

במר נפשי אזעק ואשועה אולי אמצא כופר וחנינה.

בי אדני סלח לי על פשעי כי מלך רחום וחנון אתה.

עונותי מחה ותן לי לב טהור לשוב אליך באמת ובתמים.

רחם אלי ועל נפשי כי לא ידח ממך נדח.

תומך דלים וסומך לכל הנופלים אתה.

רוב פשעי מחה והלבן אותם כשלג וכצמר.

למענך עשה ולמען כבוד אבותי הקדושים.

ותמחול ותסלח לי על כל חטאי ופשעי במהרה אמן.

יא. 'יודליב' (שם עמ' 138). והוסיף, שלצד כריכות הבר היו בבית עקד הספרים של רבי נחום בער'ניו גם כריכות עור; וכריכה אחת כזאת נמצאה על 'מחזור ספרדים מימים נוראים', ונציה שמ"ד (וואכשטיין מס' 562).

חלקים, שיצאו לאור בשלונקי וונציה בשנים שמו-שנד. [העותק הוצע למכירה במכירה פומבית של 'אגודת חובבי יודאיקה' (יודאיקה ירושלים, חורף תש"ן, מס' 321)]. בעותק זה, נמצאים שלושה שערים מצוירים בצבעים, שער לכל אחד משלושת החלקים של הספר (באחד החלקים נמצא גם השער המקורי המודפס). צילום של שניים מהשערים הללו מופיע בקטלוג של המכירה. בשערים אלו מופיעות החותמות 'נחום דוב פרידמאן' ו'קנין כספי', וכן חותמת הספרייה בווינה.

שער נוסף בכתב יד בספר מספרייתו של רבי נחום בער'ניו, נמצא גם בספר 'ארץ החיים', פירוש לתהלים מאת ר' אברהם חיים כ"ץ, קושטא תק"י (וואכשטיין מס' 146) [שנמצא עתה ב'אוסף שלום' בספרייה הלאומית בירושלים²]. בעותק זה, הוסיף רבי נחום בער'ניו גם דפים מהוצאת זאלקווא (תקי"ח בערך) כדי להשלים באמצעותם את הדפים החסרים³.

אולם רבי נחום בער'ניו לא הסתפק בהשלמות בכתב יד בלבד. הוא הרבה גם להשלים ספרי דפוס פגומים באמצעות דפים שהדפיס במיוחד לעצמו, מעין הדפסות פרטיות של דפי טקסט, וגם של שערים⁴. שער כזה נמצא בעותק של הספר הקטן 'פירוש נאה על מזמור לאסף', מאת רבי חנוך ב"ר אברהם מפוזנא, פראג ת"ו.

שער דומה הוא השער של 'קונטרס השגות' מאת רבי מרדכי דיסלדורף, שיצא לאור בפראג בשנת תקמ"ד. בחיבור זה, הובאו השגות על הסידור 'שערי תפילה' של רבי זלמן הענא. בעותק שהיה בספרייתו של רבי נחום בער'ניו חסר היה השער, ורבי נחום בער'ניו הדפיס לעצמו שער פרטי. גם כאן נמצאות שתי חותמות: 'נחום דובער פרידמאן', ו'קנין כספי'. זאת בנוסף, כמובן, לחותמת של ספריית הקהילה של וינה.

בקיאותו והתמדתו בספריו

כאמור לעיל, רבי נחום בער'ניו היה ידען ובקי נפלא בכל מכמני התורה. בשקידתו המופלאה לא הניח שום חלק מחלקי התורה שלא עסק בו, וכן היה בקי בכל ספריו שהיו ברשותו. ראה

יב. צילום ממנו נמצא בתוכנת 'אוצר החכמה'.

יג. ספר תהלים זה, נדפס בשנת תרס"ד בלעמבערג ע"י ישראל אהרן הלר, מאקטשעוויץ. ובאו שם בהסכמה על הספר אדמו"ר בית רוז'ין: טשורטקוב, הוסיאטין, באיאן, סדיגורה, קאפשיניץ ועוד.

יד. ב'מדי חודש בחדש' (ח"א עמ' 267, ומשם לסיני חלק לו עמ' תכז, קובץ עץ חיים טו עמ' רטו): 'חסידים מספרים, כי רבי נחום בער'ניו היה זהיר ומדקדק מאד שלא לכרוך שני ספרים של מחברים שונים בכריכה אחת. פעם אחת מסר כמה ספרים לכריכה, ובתוכם היו גם ספר 'יערות דבש' לרבי יהונתן אייבשיץ וספר 'מגדל עוז' להרב יעב"ץ, טעה כורך הספרים וכרכם בכריכה אחת. ראה רבי נחום בער'ניו את שני הספרים שנכרכו יחד, והצטער על זה. שמע חותנו האדמו"ר מסאדיגורא, וצהבו פניו, ואמר: שמע מינה עבדי רבנן שלמא בהדי הדדי'.

וכן מסופר שהיו הספרים מונחים ומסודרים לפי סדר חשיבותם (מפי המשב"ק הרב דוב רבינוביץ שליט"א).

בספר 'אלון בכות' (עמ' ד) שכתב^{טו}:

'אדברה נא בהאברה הגדולה אשר אבדנו, הצדיק יניק וחכים טובא רבי נחום דובער זללה"ה. פעם אחת אמר, כי בקי הוא בכל בית עקד הספרים שלו, אשר יש בו ספרים כמו בבית עקד למלכות, ובמשמוש ידיו בעינים סגורות יאמר על כל ספר מה שמו ונפש ח"י הלזה שמו אשר יקרא אליו הוא שמו. ובעת הזאת, היה אחיו הרה"צ רבי יצחק מבאהוש, ובחנו ולקח מטפחת וקשר על עיניו, וכן היה, כי הכיר בכל ספר במשמוש ידיו המהורים. ראה בקיאותו והתמדתו בהספרים שלו'.

וכן כתב רבי רפאל נטע ראבינאוויטץ, בעל 'דקדוקי סופרים', במכתבו אל רבי שלמה זלמן חיים האלברשטאם משנת תרל"ג, על אודות ספרייתו של רבי נחום בער'ניו^{טז}:

'אומר לך חדוש, כי הרבי מסאדינאריע כתב לי כי אשלח אליו את ספרי דקדוקי סופרים כולם, והוא ישלח לי את המחיר. ויש לו עקד ספרים גדול מאוד, ושאל לי כמה שאלות בדבר ספרים, ומזה ראיתי שמבין גדול הוא על ספרים. והוא חתנו של הרבי אברהם יעקב, ובנו של ר' שלום בן של ר' ישראל מרו"ן'.

ספר 'אוצר הספרים'

נוהג היה רבי נחום בער'ניו לרשום את כל ספריו, שמותיהם ופרטיהם, בספר 'אוצר הספרים' שהוא כעין ספר שם הגדולים להחיד"א. וכן כתב בספר 'אלון בכות' (עמ' ד):

'גם חיבר ספר אחד נקרא בשם 'אוצר הספרים', והוא כעין 'שם הגדולים' אשר נדפס להרב חיד"א זללה"ה, ובהספר אשר חיבר מבאר שם המחבר ותולדתו ומהות ותמצית הספר, כך שמעתי. ובבואי לחצרות קרשו של ארמו"ר מסאדינאריע, שאלתי את פי משמשו של ההצה"ח רבי נד"ב זללה"ה, ואמר לי מ' יהושע משרת ומקורב הרה"צ ה"ח רנ"ד הנ"ל, אשר ממש מ' יהושע הנ"ל לא מש מתוך אהלה של תורה בית עקד הספרים של הרה"צ הנ"ל, כי כנים הדברים'."

ספרים וכת"י נדירים

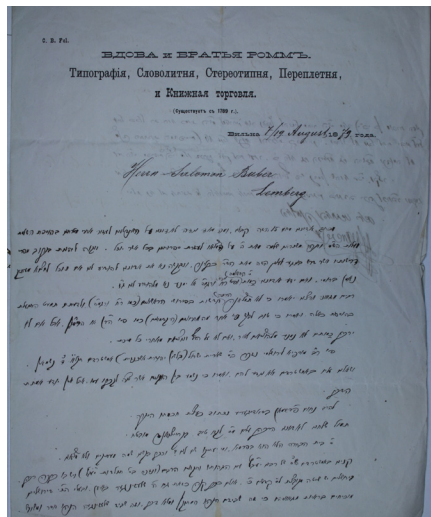
מאחר שהיו ברשותו הרבה ספרים וכתבי יד שלא נשאר מהם בעולם עותק נוסף, רבים היו עורכי הספרים והמדפיסים שהיו שולחים לבקש מרבי נחום בער'ניו שיתן להם את העותק

^{טו}. וכן כתב בספר 'אור פני צדיקים' (זיטאמיר תרסב, עמ' 56) להחסיד רבי ירמיה שו"ב מליעווא.

^{טז}. התפרסם ע"י ר' ישראל דוידזאן, 'לקט מכתבים מחכמי ישראל לשזח"ה', ניו-יורק תר"ץ, עמ' ו. וראה ב"ישורון" (כג, מכתב כד), שכתב: 'הרשימה מהספרים של הרב מס"ג, שלח אלי הרב העתק, והם מרובים במספר. ויש שם הרבה ספרים יקרים במציאות, דפוס קראקא ופראג... והנה יש לו ה'דיוואן' של ר"י הלוי שנדפס בליק, וכדי שלא יטמא עיניו לראות דברי שד"ל [-שמואל דוד לוצאטו, מראשי המשכילים], מחק בכל דף ודף דברי שד"ל'...

^{יז}. ראה במכתביו אל ר' שלמה בוכר, להלן.

שברשותו, להעתיק ממנו". ובמשך השנים, ראו אור עולם כמה וכמה ספרי קודש, מדפוסים נדירים ומכת"י שהיו אצורים בבית גזניו".

מכתב מבית הדפוס 'אם' אודות שבאו בדברים עם הרנ"ב

יח. ראה י' מונרשיין 'כתבי יד והכנות לדפוס בבית האלמנה והאחים ראם', (עלי ספר חתש"מ, עמ' 125 סוף העמוד) [ציין לזה בראדט שם] שכתב שבמכתביהם של המדפיסים אל בובר, מספרים המדפיסים כי באו בדברים עם הרב נחום פרידמן מסאדיגורא אודות כה"י שברשותו, ולא נענו. וראה עוד, במכתבים אל ר' שלמה בובר, להלן. יט. אחד מהם הוא 'הנהגת מהרש"ל' – הוא ספר קטן (13:9 ס"מ, כא דפים בס"ה) בכתב יד נאה, העתק מכתב יד עתיק, בשם 'הנהגת מהרש"ל'. בשער הספר השמור עתה באוסף כתבי היד של מוסד הרב קוק בירושלים [ראה תיאורו של נפתלי בן מנחם ב'ארשת', (בספר שנה לחקר הספר העברי א, ירושלים תשי"ט*, עמ' 397)], נאמר: 'ספר הנהגת המהרש"ל אשר מצאתי בקובץ ישן נושן מן תלמיד מובהק נאמן ביתו של הגאון מהרש"ל זלה"ה, אמרתי להעלותם על הספר להיות לאות ולמשמרת לעד ולדורות, הועתק מכתב יד פה סאדיגורא שנת תרל"ב לפ"ק'.

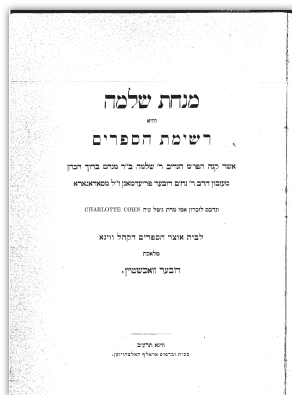
ספר זה נדפס באופן לקוי מכתב יד בסוף ספר 'נגיד ומצוה' שנדפס בפשעמישל בשנת תר"מ בתוך קונטרס 'דברים נחמדים'. ונדפס בשנית ע"י ר' יצחק רפאל בספר הזכרון להרב ד"ר שמעון פדרבוש ע"י מוסד הרב קוק בשנת תשכ"א, עם הערות העורך. לאחרונה נדפס מחדש בסוף ספר 'מטה משה' לתלמיד המהרש"ל רבי משה מת (מהדורות זכרון אהרן, ירושלים תש"ע).

בשנת תשכ"א יצא לאור עוד ספר מכתב יד שהיה טמון בבית עקד הספרים של הרה"ק רבי נחום בערניו זי"ע, הוא ספר 'אור יצחק' להרה"ק רבי יצחק מראדוויל זי"ע [שרבי נחום בערניו היה נכדו, כי אמו הרבנית כלומא רייזיל ע"ה היתה בת הרה"ק רבי דן מראדוויל. { בדרך אגב, לאחרונה נמצאה מצבת קבורתו בבית העלמין בעיר ברדיטשוב, ושם מופיע שנלב"ב בכ"ב סיון, ולא כפי שהיה ידוע עד כה שנלב"ב בכ"ה ניסן }], חתן הרה"ק ה'אוהב ישראל' מאפטא זי"ע, ובן הרה"ק רבי יצחק מראדוויל זי"ע, בנו של הרה"ק המגיד מזלאטשוב זי"ע. ובמהדורא שניה שיצאה לאור בשנת תשס"ט כתב האדמו"ר מראדוויל שליט"א בהסכמה על הספר בזה"ל: 'הנה מקור החבור הזה הוא העתקת כ"ק חתן המחבר זי"ע, שהי' מונח בגני הרה"ק רבי נחום דוב מסאדיגורא וצללה"ה, ומבנו הרה"צ [שלום יוסף] ממליניצא וצ"ל הגיע הכת"י לנכדו [אברהם יעקב] בארה"ב, והרה"צ מוה"ר יעקב מהוסיאטין וצ"ל דרש לבשר בפקודת חותנו הרה"ק מוהר"י מהוסיאטין וצוקללה"ה לכ"ק אאמו"ר הרה"צ מוהר"ש מבראד וצוקללה"ה, שהכת"י ישנו בארה"ב, והוא וצ"ל יבקש לשלחו לארה"ק לכ"ק א"א וצ"ל לשם הדפסתו, כי הוא זכותו לעולם, להיותו הנצר היחיד בן אחר בן מהמחבר הק' זי"ע, וגם נתן הה"ק מהוסיאטין הסכמתו לזה בכתב. ובזה מסר כ"ק א"א וצ"ל להרה"ח ר' מרדכי ליכטמאן ז"ל בעל דפוס התחיה לשם הדפסה, ובתוכם עריכתו את הספר כולו שבק חיים לכל חי לדאבון לבנו, ואנשים שבאו לבית דפוסו שלטה ידם במטמון הזה'.

בקובץ שפתי צדיקים (גליון יד עמ' 38) התפרסמה הזמנה מהרה"ק ה'אוהב ישראל' מאפטא זי"ע לשמחת נשואי נכדו, שהיתה בין גזניו של רבי נחום בערניו, והועתקה על ידי חסיד אחד, והיה מונח בגניו אדמו"ר רבי מרדכי שלום יוסף מסדיגורא זי"ע, עיי"ש.

עם רבני עיר

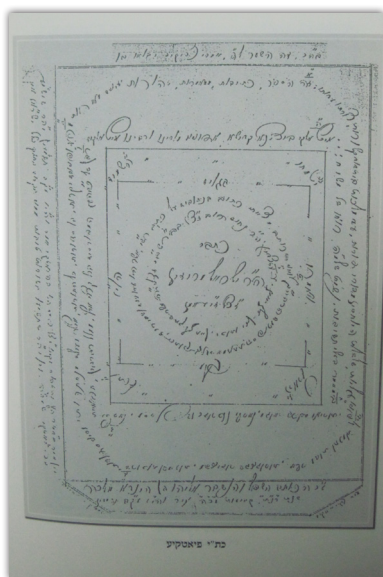
הנאון רבי יהודה לייביש לנדא זצ"ל, אב"ד סאדיגורא, היה גם הוא משתמש תמיד בספרים מבית עקד הספרים של רבי נחום בער'ני, בהיותו הוגה בספריו הנדירים ויקרי-הערך. וכה העיד בדבריו הקדמתו לספר 'יד יהודה' (לבוש תרל"ה):

‘ובבואי הנה עיר סאדאגורא, את שאהבה נפשי מצאתי בבית שארי הרה"צ בנן של קדושים מוה' נחום דוב נ"י, אשר לו קובץ ספרים יקרי ערך ממחברים הקדמונים, אשר אין כמוהו ליקר ולתפארת’.

‘בית עקד הספרים’ אחרי הסתלקותו

אחר הסתלקותו [כ"ז אב תרמ"ג], נתחלקה ספרייתו בין היורשים, אשר עקב קשיים כספיים מכרו חלקים ממנה לספריות ואנשים פרטיים². חלק מהספרים נמכרו לקהילה היהודית בווינה,

וכן בעירין קדישין השלם' להרה"ק מרוז'ין זי"ע, ברשימת כתבי היד שהיוו מקור לספר (ירושלים תשס"ט, סוף ח"ב כתב יד כד, כת"י פיטאקיע תר"ן) בסקירה על הכתב יד כתבו שהתורות נכתבו ונעתקו ע"י הגה"ח רבי אליהו לערמאן ז"ל בעמח"ס 'מכתבי אליהו', בשנת תר"ן, עבור הרה"ק רבי ישראל מטשורטקוב זיע"א, וזה לשונו שם בתו"ך על דף-השער של כתב היד: "ואני הכותב, מצאתי כתוב בכתבים על כתב רש"י אשר היו ערוכים ושמורים בתוך גנזי [?] מתחת הספרים הרה"ק והצדיק ה"ר נחום דוב זצ"ל בהרשב"י [ב'ן ה'ר"ב ש'לוס ב'ן י'שראל] וצלה"ה, אשר שבק לן חיים זכותו יגן עלינו אמן". [וראה עוד על כתב יד זה בקובץ 'שפתי צדיקים' (גליון יג עמ' עב)].

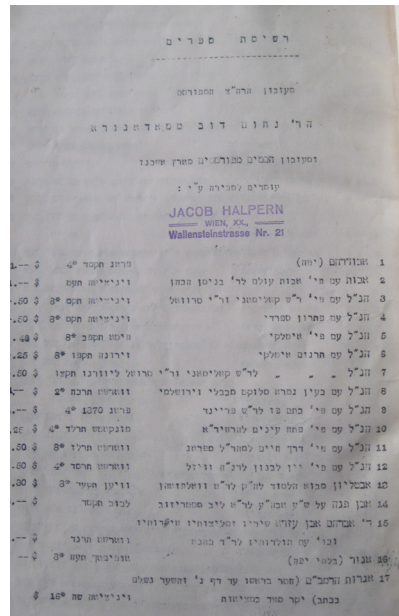
כ. ראה בספר 'מפי סופרים וספרים' להגה"ח רבי אליעזר דוד פרידמן שליט"א (אבות פ"ה – פניני חסידות, הערה לח), שמספר, שכאשר התיישב ה"אמרי חיים" מוויז'ניץ בארץ ישראל, ורכש הרבה ספרים, חדשים וגם ישנים, קרא לכמה מבחורי הישיבה כדי שיסדרו לו את הספרים, והורה להם שאם ימצאו שני ספרים זהים יעלו את הספר הכפול לאוצר הספרים של הישיבה.

הבחורים עשו עבודתם בנאמנות, והבחינו בין הספרים שיש לו שני ספרי הב"ח על או"ח ויו"ד, וכן טור על חו"מ, וכיוון שלא שמו לב בערכם שהם מעזובונם של גדולי עולם וערכם רב מאד, ע"כ העלו אותם לאוצר הישיבה. משהבחנתי בטעות, הלכתי תיכף לה"אמרי חיים" וספרתי לו על שבטעות העלו את הספרים היקרים לישיבה, כדי שיקחם חזרה. והטעמתי ואמרתי לו, שלאוצר הספרים לא יהיה שימוש מן הספרים הללו, כי הם צריכים ספרים חדשים שאפשר ללמוד ולהשתמש בהם, ולא ספרים ישנים שקשה ללמוד בהם, ועל כן אין להם שום צורך

אשר פרסמה את רשימת הספרים שרכשה מעזובו בספר מיוחד בשם 'מנחת שלמה' (וינה תרעב) כ"א.

חלק אחר הועבר ללונדון, ונמכר שם במכירה פומבית בשנת תרפ"ז. חלקים נוספים נמכרו על ידי מוכר הספרים ה"ה יעקב הלפרין מווינה כ"ב.

בספרייה הלאומית בירושלים מצויים שני קטלוגים מספרייתו של רבי נחום בער'ניו [שניהם בשכפול]: 'רשימת ספרים מעזבון הרה"צ המפורסם הר' נחום רב מאסדאגורא ומעזבון חכמים מפורסמים מארץ אשכנז', הכולל 2646 ספרי דפוס ו40 כתבי יד כ"ב; וכן 'רשימת כתבי יד' גומר 9, של עקד הספרים של הרב הצדיק המפורסם ר' נחום רב פריעדמאן ז"ל מסאדיגורא כ"ב, ובו רשימה של 77 כתבי יד ועוד 25

בהספרים הללו. מה עוד, שמסתבר שלא ניתנה רשות כלל לבחורים לנדב ספרים אלו לישיבה, ואין זה אלא נדר בטעות, ואין שום חשש לקחתם חזרה. שמע הרב וסיפר לי מהיכן קיבל את הספרים, כי רבי נחום בער'ניו לא רצה לקבל פדיונות בחיי חמיו הרה"ק מסאדיגורא, וממערציו לא הסכים לקבל כי אם ספרים, ובמשך השנים אסף אוצר הספרים ענק. [אמרו עליו, שהיה חסר לו רק כמה ספרים בודדים מכל הספרים הנזכרים בספרי 'שם הגדולים', וחזק מאלו היה לו את הכל]. ולאחר פטירתו בדמי ימיו, הוריש את הספרים לבניו, ולימים היה בנו הרה"ק רבי שלום יוסף ממעגלינצא זי"ע דחוק בכסף, לכן מכר את ספרי אביו, ומשם התגלגלו ב' כרכי הב"ח לידיו, ואת ה'טור' ירש כאמור מאחיו ה'ממשק אליעזר'. ובכך הפטיר הרבי, שהוא מסרב לקבלם חזרה; באמרו: 'אם כבר העלו את הספרים לישיבה - שוב איני רוצה לקבלם חזרה'. ע"כ. [עיי"ש מה שאפשר ללמוד מסיפור זה].

כ"א. בקטלוג נרשמו יותר מתשע מאות ספרים, ולדברי ואכשטיין, החלק שרכשה קהילת וינה היה כרבע מהאוסף כולו. לפי זה, כללה ספרייתו של רבי נחום בער'ניו קרוב לארבעת אלפים ספרי דפוס.

כ"ב. עלה לארץ ישראל בשנת תרצ"ג, וייסד את השכונה 'זכרון מאיר' בבני ברק. ראה בספר 'זכור לדוד' (עמ' רטו, ירושלים תשעד), בשם הרב ר' יצחק מאיר ז"ל מספרו 'על חומותיך' (בני ברק ח"א עמ' 136) וז"ל: 'סיפר לי ר' דוד פרנקל אודות השם אשר ניתן לשכונה, וכך סיפר: שמעתי זאת מר' יעקב הלפרין ז"ל עצמו, כי פעם הוזמן ר' יעקב אל האדמו"ר ה'אמרי אמת' מגור צוק"ל, וכשנכנס לקודש פנימה הציע לו הרבי לשבת, נענה ר' יעקב ואמר לרבי, כי בטשורטקוב נהגים שאין חסיד יושב אצל הרבי ונשאר לעמוד. אז פנה הרבי לר' יעקב ואמר לו: 'הלא היית מידידו המקורבים ביותר של רבי מאיר שפירא זצ"ל מלובלין, מן הראוי שתקום דבר שייקרא על שמו של רבי מאיר'. לכן, סיפר ר' יעקב, החלטתי להקים את שכונת זכרון מאיר על שם הגאון רבי מאיר שפירא זצ"ל, ובזה קיימתי גם את דברי האדמו"ר מגור זצ"ל.

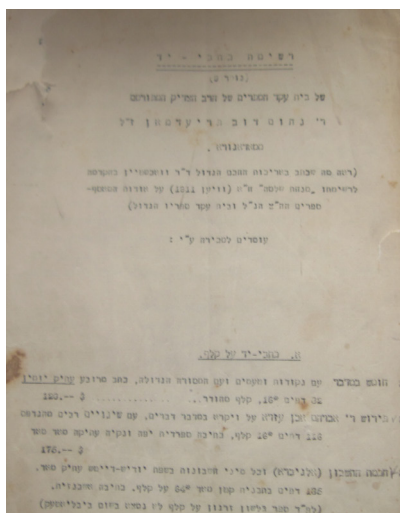
כ"ג. 'רשימת ספרים מעזבון' [...] עומדים למכירה ע"י Jacob Halpern, wien. שמו של מוכר הספרים בחותמת גומי. [חסר תאריך], 94 עמ' 3+ עמ' פורמט גדול.

כ"ד. 'רשימת כתבי-יד' <גומר 9> [...] עומדים למכירה [...] באחד משני העותקים שבספרייה הלאומית נמצאת גם כאן החותמת של הלפרין. 'גומר 9', הוא כנראה מספרו הסידורי של קטלוג זה בקטלוגים שפרסם הלפרין.

'נוספות', ובסך הכל 102 כתבי יד כ"ה.

למעשה, כמעט בכל אוסף מכובד ומכירה פומבית חשובה של ספרים עבריים ניתן למצוא ספרים שהיו שייכים לרבי נחום בער'ניו, מהם שהיו בספריית הקהילה בווינה שהתפזרה במלחמת העולם השנייה, ובהם חותמת של הספרייה, ומהם גם כאלה שלא השתייכו לאוסף זה.

לדוגמה, בקטלוג 'גנוי ישראל' רשומים שישה ספרים שהיו באוסף של רבי נחום בער'ניו (מחציתם היו באוסף של וינה) כ"ו.

אגרות ומכתבים

קובעים פרק לעצמם, ארבע מכתבים שנכתבו ונחתמו על ידי המשב"ק הרה"ח מוה"ר יהושע אורנשטיין ז"ל, בין השנים תרל"ח - תר"מ, אל החוקר הנודע ר' שלמה בובר אשר רב חלקו בגילוי ואיתור כתבי-יד נדירים ועתיקים, מספרות חז"ל והראשונים וגדולי הדורות.

מדובר במכתבים בלתי נודעים, שטרם התפרסמו עד עתה בקרב אנ"ש; ותוכם

בקטלוג 17 עמודים בפורמט גדול.

כה. לדברי יודליב (שם), למעלה ממחצית כתבי יד הרשומים בקטלוג האחרון הגיעו בסופו של דבר לספריית מוסד הרב קוק בירושלים. כמה מהם תוארו על ידי בן-מנחם (שם).

כו. בספר 'זכרונם לברכה' (פרלוב) לכ"ד טבת, הובא, שהגאון רבי גדליה שאר"ל נפגש פעם עם הגאון רבי אליהו דסלר זצ"ל, כשנשא תלמידו הנאמן הרב אליהו יהושע געלדזעהלר (שליט"א) [צ"ל] את בתו, והתקיימה מסיבת 'שבע ברכות' בביתו של רבי גדליה שאר"ל, ומאז נתקשרו בעבותות ידידות. בעת ההיא, שלח הרב דסלר זצ"ל מתנה לרבי גדליה את הספר 'מחיר יין' מאת הרמ"א על מגילת אסתר, ורשם בו 'שהספר הוא מספריית אדמו"ר מסאריגורא, וחתם בכתב"ק, וכי שולחו לאות ידידות והוקרה רבתי לידידי הרה"ק המובהק מהור"ג שאר', וחתם 'ידידו עוז דו"ש אליהו אליעזר דעססלער'.

בספר 'זכרון איש' (ספר זכרון לר' אברהם יוסף שפירא, עמ' 26) מסופר: 'שהיה לו שיעור קבע עם הרה"ח ר' שרגא פייביל בוואר ז"ל, ולמדו יחדיו מתוך הש"ס של הרה"ק רבי נחום בער'ניו'.

כן השתמרו כמה ספרים מבית עקד הספרים של רבי נחום בער'ניו זי"ע באוצר הספרים של ישיבתנו הק' 'תפארת ישראל – רוזין'. וכן נראה, שגם אצל אדמו"ר בית רוזין לענפיה השונים השתמרו כמה ספרים שהיו בבית עקד הספרים.

מלא ידיעות מחודשות אודות בית עקד הספרים, ידיעות אשר שופכות אור על נדירותם של אוצרותיו היקרים, ועל סדרי ניהולו של בית עקד הספרים.

ועוד זאת, שהמכתב הרביעי המבואר להלן, אשר תאריך כתיבתו הוא י"ד אב תרמ"ג - שבועיים ימים לפני הסתלקותו לעלמא דקשוט - ואשר נשלח ממקום הנופש גלייכנבערג, שם שהה רבי נחום בער'ניו בשלהי ימיו לצרכי רפואה, הינו, ככל הידוע לנו, המכתב האחרון ששלח רבי נחום בער'ניו בחיי חיותו בהאי עלמא (ראה להלן הערה ל"ז).

ולחיבת הקודש, נציגה בזאת את ארבעת המכתבים כלשונם, בתוספת הערות מחכימות:

- א -

ב"ה יום ד' ג' אדר ראשון תרל"ח

לכבוד הרב החריף הגביר המפורסם שיחי'

את יקרת מכתבו לנכון הגיע ליד כ"ק הרב שליט"א. והנה בדבר 'שו"ת גאוני קמאי', אשר כתב כרו"מ [- כבוד רום מעלתו] כי נמצא בתוכו גם 'שו"ת הרי"ף' ו'בעלי תוספות', גם כ"ק הרב ידע מזה, ומחמת זה הטעם לא רשם אותו 'באוצר הספרים' שלו^{כז} סתם 'שו"ת הגאונים', כי היה מורה על הגאונים שנשמכים לגאונים, ובזה יש תשובות אחר הגאונים, על כן רשם אותו בשם 'גאוני קמאי', כי נגד ה'שו"ת גאוני בתראי' מהב"ח ותו"ט וכו' הוא קמאי, כי מוקדמים המה בזמן רב.

ות"ח [- ותשואות חן] רב לכבודו הרמה, על אשר הודיע כי הודפסו כעת בוויילנא את הספר 'אוצר הספרים'^{כח}. כי זה זמן כבר אשר משתוקק שיוציא את הספר לאור עולם, כי המחבר היה בקי גדול, וכתבתי תיכף למו"ס [- למוכרי ספרים] אשר ישלחו לו הספר.

ואשר כבודו כתב מהספר 'הלכות פסוקות'^{כט}, אשר חכם אחד רוצה להוציאו לאור, על כן

כז. ראה לעיל כותרת משנה "ספר אוצר הספרים".

כח. 'אוצר הספרים' לר' יצחק אייזיק בן יעקב מוויילנא.

כט. לרבי יהודאי גאון ז"ל. ספר 'הלכות פסוקות', הינו החיבור הראשון שנתחבר לאחר חתימת התלמוד בישיבת הגאונים וביוזמתו של גאון הישיבה, ובו פסקי הלכה מן התלמוד, ובפרט מהמסורות של רבנן סבוראי וגאוני קדמאי.

הספר יצא לאור לראשונה בשנת תרמ"ו, ואח"כ בשנת תשי"א בירושלים בהוצאת 'מקצי נרדמים', בשנת תשנ"ט, על ידי מכון 'אהבת שלום' עם הוספות.

- ב -

ב"ה

יום ו' עש"ק פ' משפטים תרל"ח

לכבוד הרב הגביר המפורסם שיחי'

אחדש"ה כמשפט, יקרתו הגיע ליד כ"ק הרב שליט"א, והננו להשיבו על ראשון ראשון:

(א) אם נמצא כ"י, ת"ל נמצא אצלו עקד גדול מספרי דפוס יקרים, אבל לא ספרי כ"י, כי על פי רוב המה על כתב פרענקיש^ל, ואין יכול לקרות את הכתב, על כן אינו קונה.

(ב) 'תשובת הגאונים' יש לו כפי שארשום למטה.

(ג) הספר 'הלכות פסוקות'^{לא} אינו בנמצא בעקד ספריו, והזדמן לפניו פעם אחת לקנותו אצל ה' קופמאן בפ"פ [-בפרנקפורט] דמיין^{לב}, אבל היה חסר, וספרים חסרים אינו קונה^{לז}. ובוודאי רצונו למלאות שאלתו בזה, אך אין נמצא אצלו. וראיה שאני כותב לכו"מ [-לכבוד רום מעלתו] האמת, כי הדפים רשימה מהספרים הנחסרים לו אשר רוצה בהם, ושלא הרשימה לכל המו"ס [-המוכרי ספרים]^{לד}, ונרשם שם גם הספר 'הלכות פסוקות'. ואם ירצה כבודו הרמה איזה ספר שנמצא ת"י [-תחת ידו], בוודאי ישאל לו.

הפסיקתא אשר הדפים כרו"מ נמצא אצלו זה איזה שנים.

ומאפס חדשות אסיים ואומר שלום, ממני הדו"ש ומכבדו כערכו הרם

יהושע אורינשטיין

ספרי שו"ת גאונים:

(א) שו"ת חמדה גנוזה ד[פוס] ירושלים.

(ב) שערי צדק [דפוס] שאלונקי.

(ג) שערי תשובה [דפוס] לייפציג.

ל. כתב ספרדי - חצי קולמוס.

לא. ראה לעיל מכתב א'.

לב. ר' צבי הירש קופמאן מפרנקפורט דמיין היה מוכר ספרים יודע.

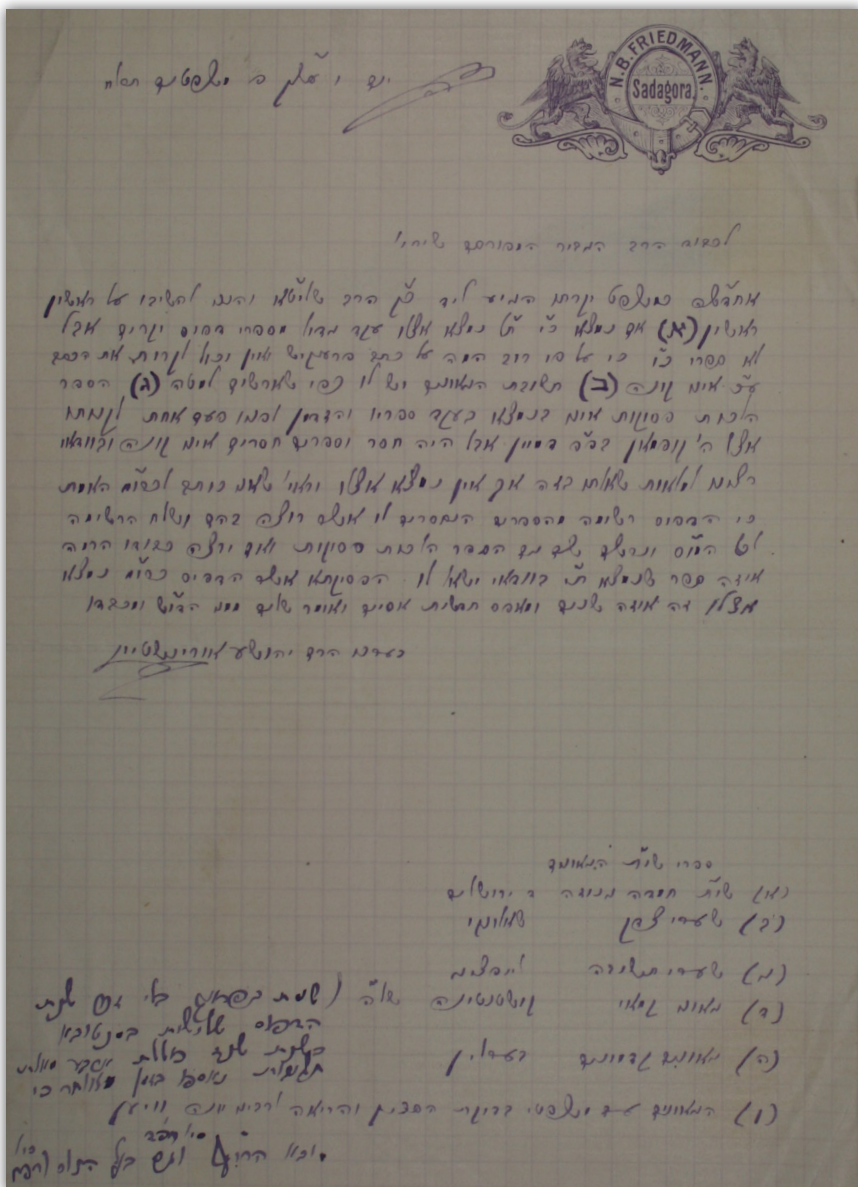
לג. וכן כתב בשער ברשימת הספרים שרוצה לקנות, ראה לעיל.

לד. ראה לעיל עוד בענין זה.

(ד) גאוני קמאי [דפוס] קושטנמינה של"ה). (שנית בפראג בלי זכר שנת הדפוס, שלישית במנטובא בשנת שג"ד, כוללת ארבע מאות תשובות, נאספו בזמן מאוחר כי סי' רפ"ז מובא הרי"ף, וגם בעל התוס' סי' רפ"ג).

(ה) גאונים קדמונים [דפוס] בערלין.

(ו) הגאונים על משפטי בדיקת הסכין והריאה לרבינו יונה [דפוס] וויען.

- ג -

ב"ה יום ב' ט"ז אלול תר"מ סאדאגורא

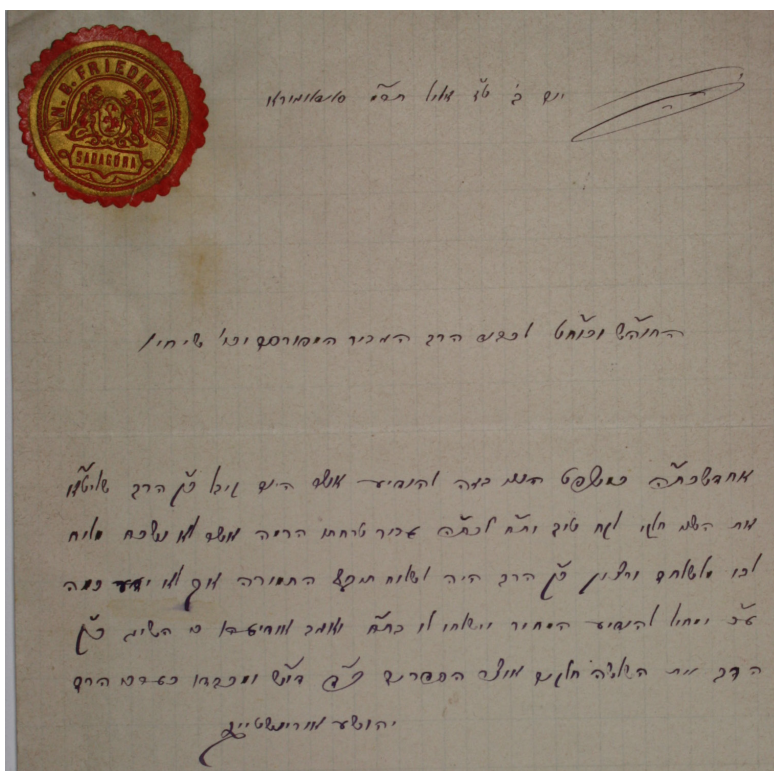
החזה"ש וכוח"ט לכבוד הרב הגביר המפורסם וכו' שיחיו.

אחדשבת"ה כמשפט, הנני בזה להודיע, אשר היום קיבל כ"ק הרב שליט"א את השני חלקי 'לקח טוב', ות"ח לכת"ה עבור מרחתו הרמה אשר לא נשכח מלוח לבו מלשלחם. ורצון כ"ק הרב היה לשלוח תיכף התמורה, אך לא ידע כמה, על כן ימחול להודיע המחיר, וישלחו לו בת"ח [- בתשואות חן].

ואנב אודיעהו, כי השיג כ"ק הרב את השלשה חלקים 'אוצר הספרים' לה.

ב"ד דו"ש ומכברו כערכו הרם

יהושע אורינשטיין

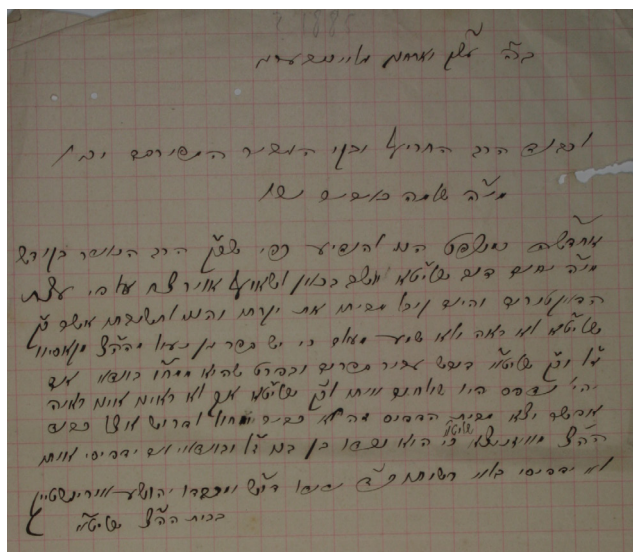

ד -

ב"ה, עש"ק ואתחנן לוי, גלייכנבערג לוי.

לכבוד הרב החריף ובקי, הגביר המפורסם וכו' מו"ה שלמה באבור נר"ו.
אחדש"ה כמשפט, הנני להודיע, כפי שכ"ק הרב הנאדר בקודש מו"ה נחום דוב שליט"א יושב
בכאן לשאוף אויר צח על פי עצת הדוקטורים, והיום קיבל מביתו את יקרתו, והנני לתשובתו,
אשר כ"ק שליט"א לא ראה ולא שמע מעולם כי יש ספר 'גן נעול' מהרה"צ מקאסיוו ז"ל. וכ"ק
שליט"א דורש עבור ספרים, ובפרט שהוא ממח"ו, בוודאי אם היה נדפס היה שולחים אותו לכ"ק
שליט"א. אך לא ראינו אינו
ראה ל"ה, אפשר יצא מבית
הדפוס זה לא כביר. ימחול
לדרוש אצל כבוד הרה"צ
מוויזניצא שליט"א, כי הוא
נכדו בן בנו ז"ל ל"ה, ובוודאי
אם ידפיסו אותו לא ידפיסו
בלא רשותו.

כ"ד ידידו דו"ש ומכבוד
יהושע אורינשטיין
בבית הרה"צ שליט"א

לו. י"ד אב תרמ"ג. שבועיים לפני שנפטר, ראה הערה הבאה. וראה 'באגרות הרה"ק מרוזין ובניו' (ח"ב אגרת רמו) אגרת שנכתבה ג' שבועות לפני הסתלקותו.

לז. אחרי חג השבועות תרמ"ג, חלה הרה"ק רבי נחום בערניו ונפל למשכב, ועל פי עצת הרופאים נסע למקום המרפא לגלייכנבערג שע"י ווינה, לשאוף מאויר ההרים אשר יקל מעליו את חוליו. ואכן, אחר כמה שבועות הוטב לו, והיה בדעתו לשוב לסאדיגורא, ובדרך התעכב בווינה לבקר אצל הרופאים. אך ביום ד' כ"ו מנחם אב חלה הרעה במצב בריאותו והוא נחלש עד מאד, ובליילה, אור ליום ה' כ"ז אב, יצאה נשמתו בקדושה ובטהרה – שבועיים לפני הסתלקות חותנו אדמוה"ז מסאדיגורא זי"ע; וביום ועש"ק הובא למנוחות בבית החיים אשר בעיר ווינה, ושם מנו"כ.

לח. ע"פ משנה בעדות (פ"ב מ"ב).

לט. ה"ה הרה"ק רבי מנחם מענדל מוויזניץ בן הרה"ק רבי חיים מקאסוב בן הרה"ק מנחם מענדיל מקאסוב. היה חתנו של הרה"ק מרוזין, נשא בתו הרבנית הצדקת מרים מאניא, הרה"ק מנחם מענדל מוויזניץ נסתלק ביום כ"ט תשרי תרמ"ה.

ב' מכתבים שנכתבו ונשלחו לר' שלמה בובר אחרי הסתלקות הרה"ק רבי נחום בערניו זי"ע, על ידי המשב"ק מוה"ר יהושע אורינשטיין^מ

ב"ה

יום ב' ב' כ' אלול תרנ"ה מילניצע מא

החזה"ש וכוח"מ, לכבוד הרב הגביר המפורסם החכם השלם מוכתר במעלות ומדות טובות יקר רוח הנכבד קש"ת מו"ה שלמה באבור נר"ו.

אחדשבת"ה כמשפט. ואודיעהו בזה, אשר כפי שכתבתי לכו"מ אשר מוכרח אנכי לנסוע למדינת רומעניען על איזה שבועות, ונתעכבתי בשם עד ערב שבת קודש העבר, וכאשר באתי מצאתי את מכתבי כרו"מ מי"ב אב ומט"ו אלול, גם התנחומא קבלתי לנכון אם על סך 1/3 עבור בנו הכותב קבלתי לנכון, ומסרתי לידו. ות"ח לכבו"מ עבור התנחומא ששלח לי.

והנני אי"ה למלאות רצונו הטוב ככל מה דאפשר, וכעת הנני להשיבו על מכתבו בדבר אוצר הספרים הנמצאים בכאן, כי ת"ל יש בנו הרה"צ שליט"א היושב בכאן הממלא מקום אביו הרה"צ ז"ל זי"ע, והספרים ת"י, ולא יתן אותם בעד כל הון כל הלומדים שואלים ספרים מהעקד הספרים הקדושים מבית כ"ק שליט"א.....

מ. המשב"ק רבי יהושע אורינשטיין, המשיך להיות גם המשב"ק אצל בנו של רבי נחום בערניו הרה"ק רבי שלום יוסף ממילניצא, כמו שרואים כאן במכתבים, וכן יש הסכמה על ספר 'מנחת שבת' בשמו: מכתב תעודה מהרב הצדיק הקדוש המפורסם מטע שרפי קודש אדמו"ר הר' שלום יוסף נ"י ממילניצא. ע"י שצוה לאיש לביטו לכתוב בפקודתו.

הנה כפי שראה כ"ק אדמו"ר מו"ה שלום יוסף נ"י שליט"א ממילניצא את חביבת הרב המאזה"ג וו"ח מו"ה שמואל נ"י משיטאווא בעיני כ"ק דודו זקנו אדמו"ר הקדוש שליט"א מטשארטקוב צוה עלי לכתוב אשר גם הוא יקח אי"ה ספר אחד מחיבורו בעת שיוציאו לאור במקח אשר ישית הרב המחבר הנ"ל. ולראי' באעה"ח יום וא"ו עש"ק מ"א למספר בני תרנ"ז פה טשארטקוב.

מא. מילניצא, ישוב בנפש בורשצ'וב, 30 ק"מ דרום-מזרח מנה, במחוז טרנופול, על הגדה השמאלית של הדנייסטר. 'מילניצא' ברוסית טחנה (קמח). נוסד לפני 1765, וכבר אז גרו בו יהודים.

מב. ה"ה רבי שלום יוסף ממילניצא. נולד בסא"ג בשנת תרל"א, בזו"ר נשא בט"ו סיון את הרבנית חוה ח"י, בת אחי אמו, רבי ישראל סאדיגורא זי"ע. בזו"ש נשא את הרבנית גולצ'י בת רבי מרדכי יוסף מזלאטיפול זי"ע לבית טשערנוביל, וממנה ילדיו.

כיהן באדמו"רות במילניצא, אחרי מלחמת העולם הא' התיישב בשנת תרע"ט בטשרנוביץ, ממנה עבר ללעמבערג, ונפט' בכ' מנ"א תרפ"ז ומנו"כ בסאדיגורא.

בנו רבי אהרן משה ממילניצא נתייתם מאביו בילדותו וגודל ונתחנך ע"י ש"ב רבי משה'נו מבאיאן קראקא זי"ע, וע"י נשלח ללמוד בישיבת של רבי אליעזר מוויז'ניץ בעל 'דמשק אליעזר' למרות גילו הצעיר נתבקש ע"י חסידיו אביו שימלא את מקום אביו במילניצא, נספח בשואה יחד עם זוג' הרבנית, הי"ד.

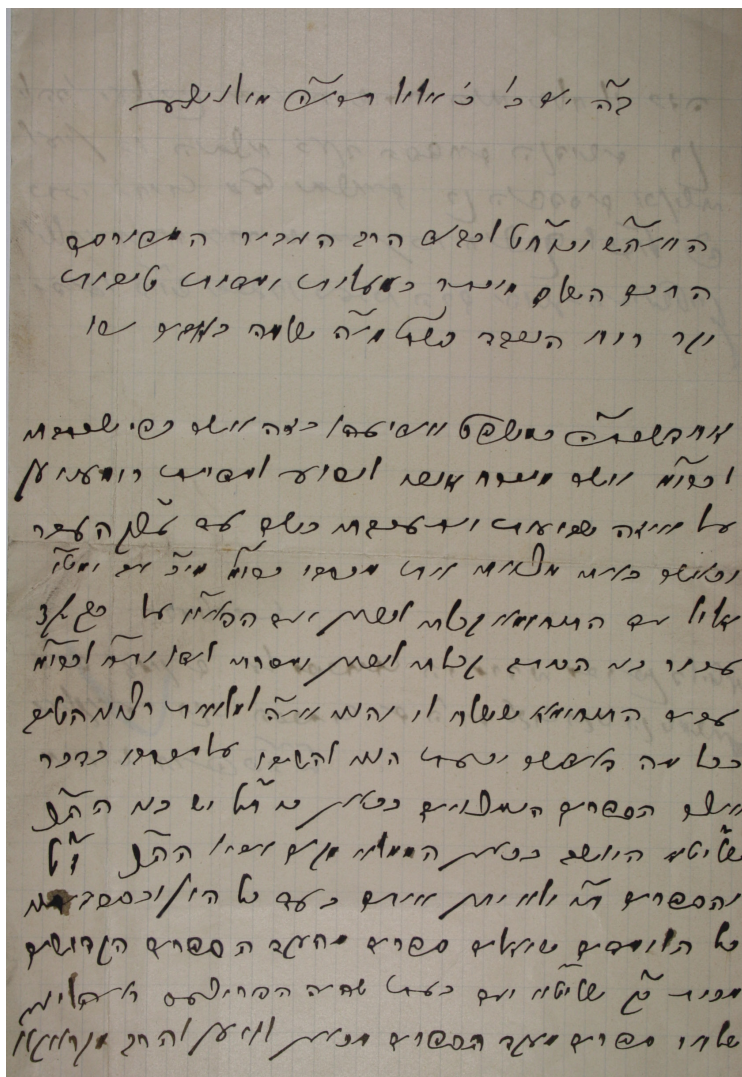
ואת הרשימה הנני שולח לו בזה לעיין, כי הנמצא בעקד הספרים הקדושים רק כתבי ידות מעט נמצאים רק הנדפסים, ובקשתי לשלחו חזרה אחר שיעיין כל הנצרך לכבו"מ.

ב"ד ידידו דו"ש ומכברו כערכו הרם

יהושע אורינשטיין

השמחות ב"י:

'מים עמוקים' על מסכתות, הר' מרדכי מברסק דליטא זאלקווע תק"כ. הסכמת יום ה' י"ד טבת תק"כ הק' שמשון מייזליש חונה כהנ"ל.

להל' יעלויטן גיט הויטות הטא טלח או בנה
 אצוין בו הטלח בןגד הספחין הקדושין ין
 בני, גיט טלח טלח ין הספחין ונקלח
 יטלח גיט טלח טלח בו הטלח אצוין
 גיט טלח וטלח טלח טלח הויטות טלח

הטלח
 גיט טלח טלח טלח טלח טלח
 גיט טלח טלח טלח טלח טלח
 גיט טלח טלח טלח טלח טלח

ב"ה יום ב' תרומה מילינצע

החזה"ש ורב טוב, לכבוד הרב הגביר המפורסם וכו' וכו', מו"ה שלמה באביר נרו.
אחדשבת"ה כמשפט, הננו בזה לבקשו, אפשר ביכולתו לשלוח לי את הרשימת הספרים
אשר שלחתי לכת"ה זה איזה חדשים, כי נחוץ הוא לראות אם לא נחסר ח"ו איזה ספר בעת
שהביאו אותם להדירה החדשה.

ומאפס חדשות אסיים ואומר שלום, כ"ד ידידו דו"ש ומכבדו כערכו הרם.

יהושע אורינשמיין

